

УДК 316.74:796

Ю. В. МОСАЄВ

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИСТОЯННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ПІВДЕННОАМЕРИКАНСЬКОЇ ФУТБОЛЬНИХ ІНДУСТРІЙ ЯК СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ НА ПРИКЛАДІ СВІТОВИХ ФУТБОЛЬНИХ ПЕРШОСТЕЙ 1978–1982 РОКІВ

У статті досліджено соціальні аспекти протистояння європейської та південноамериканської футбольних індустрій як соціальних інститутів на прикладі світових футбольних першостей 1978–1982 рр. Розглянуто результати світових першостей з футболу 1978–1982 рр. крізь призму соціальних, економічних і культурних складових розвитку футбольних індустрій у країнах Європи та Південної Америки. Порівняно рівні розвитку футбольних індустрій країн Європи та Південної Америки, зважаючи на тенденції, які виявлено в результатах світових першостей з футболу 1978–1982 рр.

Ключові слова: соціальні аспекти, футбольна індустрія, футбол як соціальний інститут, світова першість з футболу.

Перша половина ХХ ст. стала майданчиком для формування спорту не як окремого явища, а як повноцінного соціального інституту. Друга половина ХХ ст. виокремила футбол як найбільш популярний вид спорту, що виявив ознаки самостійного соціального інституту. Одним з головних факторів формування футболу як соціального інституту є регулярне проведення світових першостей, які мали значний розголос як у межах спорту, так і в загальносвітовому соціокультурному дискурсі. Упродовж 1978–1982 рр. відбувся світовий перерозподіл світової футбольної індустрії, що можна проілюструвати результатами футбольних світових першостей з футболу.

Мета статті – з'ясувати соціальні аспекти протистояння європейської та південноамериканської футбольних індустрій як соціальних інститутів на прикладі світових футбольних першостей 1978–1982 рр.

Для кінця ХХ ст. характерне культурне та соціальне протистояння між представниками європейського та американського континентів. Розглянемо його крізь призму світових першостей з футболу впродовж 1978–1988 рр. Ці світові першості, а саме: 1978 р. в Аргентині, 1982 р. в Іспанії та 1986 р. в Мексиці, – стали маркером цього протистояння. Адже футбол є одним з елементів світового спорту та світової масової культури. Так сталося, що ці першості відбувалися на європейському та американському континентах. Основними фаворитами цих спортивних змагань були представники цих самх континентів. Проте в цій статті ми розглядаємо Європу та Південну Америку, враховуючи специфіку розвитку футболу на різних материках, а саме те, що розвиток футболу в країнах Північної Америки відбувалося й відбувається значно повільніше, ніж у країнах Південної Америки. Хоча іноді представники США та Коста-Ріки показували достатньо високі за футбольними мірками результати на футбольних світових першостях. Ці країни

входили до вісімки кращих футбольних збірних (США – у 2002 р., Коста-Рика – у 1990 і 2014 рр.), але їх не можна брати для порівняння, тому що представники Європи та Південної Америки змагалися за перемогу в світових першостях між собою впродовж усієї історії розіграшів.

Зазначене нами протистояння є продовженням того, яке розпочалося 1930 р. під час першої світової першості з футболу, що відбувалося в Уругваї.

Серед учасників світової першості з футболу, яка проходила на території Аргентини, 9 збірних команд представляли Європу, 4 команди – Південну Америку, по 1 – Північну та Центральну Америку, Азію й Африку [1]. На перший погляд, такий розподіл місць є несправедливим, оскільки спостерігається явний перекид у бік представників з європейського континенту. З другого боку, цей розподіл є справедливим з погляду кількості країн, що існують на європейському та південноамериканському континентах. Проте ця пропорція порушена, якщо розглядати присутність на цьому футбольному форумі збірних команд з Азії та Африки. Ці континенти завжди мали проблеми з популярністю та поширенням футболу. Головним чином, це сталося так через низький рівень проникнення в ці країни традицій британських народів та поширеність релігійних практик гуманістичного характеру. У час перетворення футболу на соціальне явище та окрему бізнес-індустрію країни зазначених континентів спробували створити футбольну інфраструктуру, але це суттєво не позначилося на розвитку національних збірних. І хоча представники африканського континенту іноді показували непогані результати, на чиновників світового футболу це не справило враження. Подібна ситуація й у країнах Північної Америки. Хоча в межах цього континенту існують певні розбіжності. На континенті є країни з розвинутою футбольною індустрією (Мексика, Гондурас та Коста-Рика) і країни, де футбол не є культовим видом спорту (Канада, США, Панама, Куба, Нікарагуа тощо). Саме тому континент мав маленьку квоту. Водночас ми не забуваємо про футбольні збірні, які територіально належать до австралійського континенту, у тому числі країни Океанії. Вони ніколи не мали своєї квоти для участі у світових першостях з футболу. Часто їм доводилося грати додаткові турніри з представниками інших континентів. Здебільшого це була боротьба з країнами Південної Америки. І тому лише кілька разів за історію представники цієї території брали участь у футбольних турнірах світового масштабу. Звісно, така практика має ознаки дискримінації. Про це свідчить і той факт, що в інших ігрових видах спорту, таких як баскетбол, волейбол, гандбол, хокей на траві, Австралія та країни Океанії відіграють одну з головних ролей у поштрєнні та пропагуванні спорту.

Це спонукало Австралію в особі місцевої футбольної федерації перейти до футбольної федерації, яка опікується питаннями футбольних федерацій Азії [4].

У першій групі змагання на відбірковому етапі Аргентина протистояла трьом європейським збірним з різних куточків континентів (Італія, Франція та Угорщина) [1]. Перемогу здобула збірна Італії. Загалом італійський патерн на території Аргентини був знаковим, адже більшість аргентинських футболістів, які мали світовий успіх, грали саме в італійський першості. І перемогу в цьому змаганні вибороли саме італійці.

Не варто забувати й про факт великої кількості італійців у розбудові Аргентини як країни. Саме цей фактор відіграв головну роль у підтримці італійських футболістів аргентинськими шанувальниками футболу [5]. Цей історичний етап можна схарактеризувати як позитивний саме для представників зазначених країн. У цей час сформувалася система так званого “олігархічного” футболу, коли в італійський футбол прийшли гроші італійських фінансових магнатів (С. Берлусконі, М. Мораті, родина Ан’елі та ін.). У цей самий час в Аргентині високими темпами почала розвиватися місцева аграрна економіка. І це в часи перебудови економіки та політики Франції та початку глибокої кризи країн східної Європи, які на той час належали до про радянського табору. Тому результатам цього міні-турніру можна не дивуватися, вважати їх закономірними, виходячи із соціальних та соціально-економічних практик, які домінували на території країн, національні збірні яких стали переможцями.

У межах другої групи також перемога була за європейцями. Обидві європейські збірні (ФРН та Польща) переграли збірні Мексики та Тунісу [1]. У цьому протистоянні європейські команди переграли представників Африки та Центральної Америки. ФРН та Польща, будучи представниками колишньої Австро-Угорщини й географічними сусідами, на той час представляли різні політичні та ідеологічні табори. Та обидві збірні були представниками патерну вболівальництва з політичних мотивів. Навіть сьогодні цей патерн є визначальним для спортивних вболівальників як сучасної Німеччини, так і Польщі. Представники ФРН уособлювали пригніченість поразками у двох світових війнах, що відбулися в ХХ ст., а футболісти, які представляли Польщу, мали підтримку народу, який в історичні ретроспективі був не раз поділений унаслідок геополітичних процесів. Усі ці фактори стали основою подальшого розвитку успіхів цих збірних команд з футболу на європейському континенті. Представники Мексики та Тунісу мали свій історичний бекграунд, але його не вистачило для організації боєздатних національних збірних, навіть незважаючи на перевагу кліматичних умов.

Третя група попереднього раунду протистояння характеризується боротьбою між збіркою Бразилії та європейським тріо (Іспанія, Швеція Австрія). Саме австріці з бразильцями випередили на один бал іспанців, а аутсайдерами цієї групи стали представники Швеції [1]. Загалом протистояння вийшло досить рівним і завдяки тому, що серед європейських команд були представники малих, але економічно розвинених держав, їм вдалося

нівелювати перевагу єдиного в квартеті представника Південної Америки. Тим більше, що на той момент Бразилія мала статус колишнього світового футбольного гегемона. Соціокультурні особливості бразильського народу полягають у тому, що, неважаючи на те, що вони є типовими для представників Південної Америки, історичні події сформували імперську ментальність бразильського народу, яка через економічні проблеми країни привела до вдалих виступів місцевих спортсменів у командних видах спорту (волейбол, баскетбол та футбол).

Четверта група – це протистояння Перу, Нідерландів, Шотландії та Ірану. Перемогли в цьому протистоянні представники Південної Америки й безпосередньо Перу, які переграли представників європейського континенту, що були фаворитами турніру [1]. У цьому разі варто відзначити гарну гру перуанців, що була зумовлена як початком розвитку місцевої економіки, яка є сталою й на сьогодні, так і кліматичними умовам. Не треба забувати про те, що європейцям завжди важко грати на території інших континентів через специфічний клімат. Зокрема, йдеться про гірську місцевість, що є типовою для Південної Америки. Серед країн Південної Америки стало трендом організовувати спортивні змагання на території саме специфічних кліматичних зон, щоб мати перевагу над своїми суперниками. Це не властиво європейським країнам, які як раз, навпаки, намагаються створити комфортні умови для своїх суперників. Провал іранської збірної в цьому турнірі був закономірним. Іран прогнозовано пройшов горнило відбіркових змагань на азійському континенті через стабільний розвиток спорту на тлі видобутку нафти, незважаючи на різку зміну соціального-політичного устрою країни.

Другий етап змагань відбувався знову за груповою системою, що не є типовим для подібних змагань. У групі А фіаско зазнали ФРН та Австрія, що є символічним через схожість менталітету. Особливо дошкульним цей результат можна назвати для представників ФРН, що відкривали цей турнір у ранзі чинних чемпіонів світу. Переможцями стали представники Нідерландів, а Італія здобула право зіграти у втішному матчі за загальне третє місце [1]. Виходячи з кінцевих результатів, можна констатувати, що перемогли представники більш прогресивних країн з погляду розвитку спортивної індустрії. Представники Нідерландів домінували в світі завдяки схемі наукового підходу до навчання молодих футболістів і розвитку колективної футбольної гри, що базувалася на програмному забезпеченні, розробленому під техніку фірми “Philips”. Італійська футбольна система займалася ефективним “фандрайзингом”. Австрія та ФРН були представниками однієї адміністративної системи, яка вже припинила бути прогресивною.

У групі В перемогу здобули господарі турніру, а другими завершили турнір у цій групі бразильці [1]. У цьому разі невдачі команд Польщі та Перу можна списати на недосконалість так званого любительського футболу, який процвітав у цих країнах, тоді як професіоналізація та продаж

гравців до Європи стала частиною успіху Аргентини й Бразилії. Головним переможцем цього турніру стала Аргентина в додатковий час, тоді як перемогу в боротьбі за “бронзу” здобули італійці. Загалом можна констатувати рівність або нічию в боротьбі між представниками Європи та Південної Америки.

Світова першість 1982 р. відбулася в Іспанії вже за новою системою зі збільшенням кількості команд-учасниць з 16 до 24. Квота Європи почала становити 14 команд, Південної Америки – 4, по 2 збірні представляли Африку та Північну й Центральну Америку, по 1 – Азію та Океанію. До того ж квота Океанії, яку заповнила Нова Зеландія, була здобута в боротьбі з Китаєм, який став другою командою Азії [3]. Як бачимо, квота Південної Америки була збільшена лише на одну збірну, тоді як європейська – майже в 2 рази. Єдиним виправданням може бути лише те, що чиновники з ФІФА не бачили перспективи в інших представниках південного континенту.

У перших двох групах переможцями стали лідери минулого чемпіонату: Австрія, ФРН, Італія, Польща. В інших групах стабільно високі результати показали Аргентина й Бразилія. Чемпіонат став успішним поверненням до лідерів світового футболу: Англії, Франції, СРСР – і несподівано підняв на високий рівень Бельгію та Північну Ірландію [2]. Загалом результати цього світового форуму виявилися досить прогнозованими, і представники Азії, Північної Америки, Центральної Америки та Африки показали звично низькі результати. Водночас цей футбольний форум подарував світу такі збірні, як Сальвадор, Камерун та Нову Зеландію. Цей процес став частиною загальносвітової тенденції розвитку футболу в країнах, де впродовж усього існування не було культури розвитку футболу та спортивної індустрії взагалі.

За результатами змагання до четвірки півфіналістів увійшли Італія, Німеччина, Польща та Франція [2]. Усі ці країни є представниками європейського континенту. Усі країни, крім Польщі, представляли табір так званих капіталістичних країн. Безпосереднім переможцем стала збірна Італії, яка напередодні чемпіонату світу переживала корупційний скандал. Одна з перших країн, яка почала викорінювати це негативне явище. Загалом фінал цього турніру продемонстрував повну перевагу європейських країн над суперниками з Південної Америки.

Висновки. Чемпіонати світу з футболу у 1978–1982 рр. (в Аргентині та Іспанії) відобразили протистояння між країнами Європи та Південної Америки, яке 1978 р. закінчилося нічиєю, оскільки на домашню перемогу Аргентини європейці відповіли більшою кількістю збірних у першій шестірці учасників. Мундіаль 1982 р. закінчився повною перемогою Європи, оскільки до четвірки переможців не потрапила жодна країна з Південної Америки. Загалом 1978–1982 рр. стали переломними в протистоянні між збірними Європи й Південної Америки. Результати досліджених нами турнірів підтверджують, що європейські країни побудували спортивну індустр-

рію та систему підготовки гравців за допомогою наукових систем, які суттєво покращили результати збірних континенту в межах очного протистояння з представниками Південної Америки та інших континентів.

Список використаної літератури

1. World Cup 1978 finals [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.rsssf.com/tables/78full.html>.
2. World Cup 1982 finals [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.rsssf.com/tables/82full.html>.
3. World Cup 1982 Qualifying [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.rsssf.com/tables/82q.html>.
4. Австралия переехала в Азию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vz.ru/sport/2005/7/3/1333.html>.
5. Якубовская О. Буэнос-Айрес: приют иммигрантов / О. Якубовская // Вокруг света. – 2012. – № 3. – С. 33–37.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2016.

Мосаєв Ю. В. Социальные аспекты противостояния европейской и южноамериканской футбольных индустрий как социальных институтов на примере мировых футбольных первенств 1978–1982 годов

В статье исследуются социальные аспекты противостояния европейской и южноамериканской футбольных индустрий как социальных институтов на примере мировых футбольных первенств 1978–1982 гг. Рассматриваются результаты мировых первенств по футболу 1978–1982 гг. сквозь призму социальных, экономических и культурных составляющих развития футбольных индустрий в странах Европы и Южной Америки. Сравниваются уровни развития футбольных индустрий стран Европы и Южной Америки, исходя из тенденций, которые выявлены в результатах мировых первенств по футболу 1978–1982 гг.

Ключевые слова: социальные аспекты, футбольная индустрия, футбол как социальный институт, мировое первенство по футболу.

Mosaev Y. V. Social Aspects of Confrontation European and South American Football Industries as a Social Institution an Example of the World Football Championship 1978–1982 years

As part of the article deals with the social aspects of confrontation between European and South American football industry as an example social institutions world football championships 1978–1982 years. The article deals with the results of world championships Football 1978–1982 years in the light of social, economic and cultural components of football industries in Europe and South America. The article compares the level of football industries in Europe and South America, given the trends that are revealed in the results of world championships Football 1978–1982 years.

Problem in the general form. The first half of the twentieth century was a platform for the formation of sport not as a separate phenomenon, but as a full-fledged social institution. The second half of the twentieth century football singled out as the most popular sport that has shown signs of independent social institution. One of the main factors of football as a social institution is the regular world championships, which had considerable publicity both within the sports world and the general socio-cultural discourse. From 1978 to 1982 saw the global redistribution of world football industry, which can be illustrated by the results of the football world championships in football.

Mission. Find out the social aspects of opposition to the European and South American football industry as an example social institutions world football championships 1978–1982 years.

Main part. The end of the twentieth century was an illustration of cultural and social confrontations that took place between the European and American continents. We decided to describe it in the light of world football championships, which took place from 1978 to 1988. These world championships, and specifically in 1978 in Argentina, 1982 in Spain and 1986 in Mexico, have become a marker of confrontation. We leave that football is one of the elements of the world of sport and the world of popular culture. It so happened that these championships took place in the European and American continents. The main favorites of these sports were representatives of the same continent. Although our study narrows this research is to Europe and South America due to the nature of football on different continents. The essence of this specificity is that the development of football in North America took place and is much slower than in South America. Although sometimes the representatives of the United States and Costa Rica showed high enough standards for the football results on the football world championships. These countries were the eight best football teams (the United States in 2002, Costa Rica in 1990 and 2014), but they can not be compared with the results as the representatives of Europe and South America played major trophies world championships each other throughout history draws. It should be noted that these our opposition is a continuation of the confrontation, which began in 1930 at the time of the first World Cup championship, held in Uruguay.

Among the participants of the world championship in football, which was held in Argentina 9 teams representing Europe, 4 teams representing South America and 1 representative represented North and Central America, Asia and Africa. At first glance, this distribution of seats is unfair as there is a clear direction in search of representatives from the European continent. On the other hand the present allocation is fair in terms of the number of countries that are European and South American continents. On the other hand, this proportion is broken, if we consider the presence at this forum football teams from Asia and Africa. These continents have always had problems with the popularity and spread of football. Mostly this happened in a historical context because of the low level of penetration in these countries the traditions of the British people and the prevalence of religious practices humanistic character. While in times of social transformation football phenomenon and a separate business industry, these countries over the world have tried to create football infrastructure, but the result is not significantly affected the development of national teams.

Key words: *social aspects of the football industry, football as a social institution, the world football championship.*